

MKBA Huishoudboekje Utrecht

- Doorkijk vanuit maatschappelijk rendement -

Opgesteld door:

LPBL: Merei Lubbe en Veroni Larsen

Op verzoek van:

Pilot Huishoudboekje, gemeente Utrecht

Datum: juni 2022

Inhoud

1. Inleiding.....	2
2. Effecten in beeld.....	4
2.1. Het huishoudboekje.....	4
2.2. De beleidstheorie	7
3. Effecten in euro's.....	10
3.1. Totale kosten.....	10
3.2. Maatschappelijke baten.....	11
3.3. Overzicht kosten en baten.....	14
4. Doorkijk vanuit maatschappelijk rendement.....	15
4.1. Scenario's in kosten	15
4.2. Scenario's naar doelgroep.....	16
5. Conclusie en advies	18
Bijlagen	
Bijlage I. Stappenplan MKBA	20
Bijlage II. De MKBA-EffectenArena	22
Bijlage III. Overzicht kengetallen, aantallen & prijzen	24

1. Inleiding

De gemeente Utrecht wil dat alle inwoners mee kunnen doen en zet daarom in op het voorkomen van schulden en terugval na een schuldienstverleningstraject. Een van de manieren om dit te bereiken is het Huishoudboekje. Het Huishoudboekje is een eenvoudige digitale tool met ondersteuning van een contactpersoon die helpt bij het tijdig voldoen van de vaste lasten en bij vragen over betalingen. Inmiddels loopt het Huishoudboekje al ruim 5 jaar en zijn er op dit moment ongeveer 300 deelnemers.

In het kader van de doorontwikkeling en overdraagbaarheid naar andere gemeenten wil de gemeente meer zicht op de kosten en maatschappelijke baten van het Huishoudboekje. Vragen daarbij zijn:

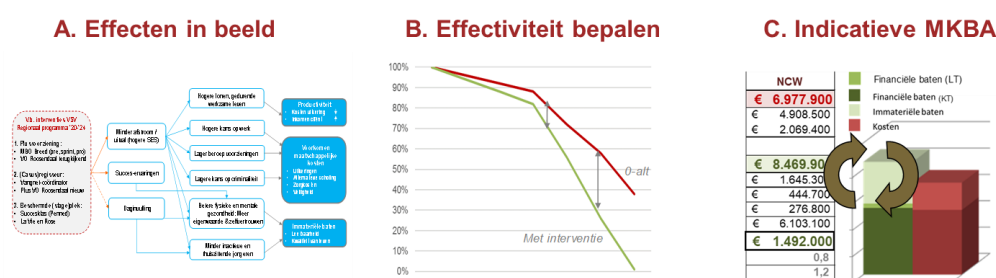
- Welke positieve en negatieve effecten zijn er?
- Hoe verhouden de kosten (voor alle betrokken partners) zich tot de baten?
- Welke risico's en onzekerheden zijn er?
- Wie profiteert en wie betaalt?
- Wat zijn scenario's voor een verdere doorontwikkeling vanuit het optimaliseren van het maatschappelijke rendement?

Om deze vragen te beantwoorden heeft LPBL een maatschappelijke kosten en baten analyse (MKBA) uitgevoerd. Een MKBA brengt op systematische wijze alle voor- en nadelen van het Huishoudboekje onder één noemer. Dat gebeurt door de effecten te vergelijken met de situatie waarin het Huishoudboekje niet zou worden gebruikt. Daarbij gaat het om zowel financiële als immateriële waarden. Onderliggende notitie geeft een beknopte uitwerking van de analyse en de belangrijkste resultaten.

Aanpak en leeswijzer

Voor onze aanpak houden wij op hoofdlijnen het stappenplan aan uit 'Werken aan maatschappelijk rendement, een handreiking voor opdrachtgevers van MKBA's in het sociale domein' gepubliceerd door het Ministerie van BZK¹. Het gaat om de volgende drie fasen:

Figuur 1.1. Drie fasen bij het opstellen van een MKBA

Bron: LPBL, Handreiking Werken aan maatschappelijk rendement, BZK

1. *Effecten in beeld*. Op basis van toegezonden stukken, een workshop EffectenArena met betrokkenen (zie bijlage voor een toelichting) en interviews met de front-office medewerkers, is een beeld gevormd van de *beoogde* effecten van het Huishoudboekje. Hoofdstuk 2 geeft hiervan een korte

¹ LPBL i.o.v. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag, februari 2011

beschrijving in de vorm van een effectenschema. Dit is de beleidstheorie en tevens de architectuur van het model.

2. *Effecten in euro's.* Voor de effectmeting hebben we de front-office medewerkers systematisch geïnterviewd over een aantal deelnemers uit hun caseload. Deze steekproef van 60 dossiers hebben we gebruikt om een inschatting te maken van de huishoudsamenstelling, problematiek en de effecten van deelname aan het huishoudboekje. Deze analyse is aangevuld met (beperkte) gegevens uit de registratie van het Huishoudboekje en informatie over de kosten. Vervolgens hebben we kentallen verzameld over de verschillende doelgroepen, zoals de kans op betalingsachterstanden. De laatste stap in deze fase is het opstellen van het MKBA-model met de uitkomsten uit de analyse. De resultaten zijn beschreven in hoofdstuk 3. Overigens gaat het hierbij niet om een hard getal onder de streep. Meer gaat het om inzicht in de belangrijkste effecten en de knoppen waar je aan kunt (gaan) draaien.
3. *Scenario's vanuit maatschappelijk rendement.* Met het opgestelde model is het eenvoudig om scenario's door te rekenen voor verder ontwikkeling van het Huishoudboekje. In hoofdstuk 4 onderscheiden we scenario's aan de kostenkant, zoals caseload en uitstroom, en scenario's die meer inzoomen op de kosten en baten van de verschillende (groepen) deelnemers. Bij dat laatste is de onderliggende vraag: wat doe je voor wie en wat zijn mogelijkheden voor optimalisatie?

De rapportage sluit in hoofdstuk 5 af met de belangrijkste conclusies en geeft aanbevelingen voor de doorontwikkeling van het instrument.

2. Effecten in beeld

Dit hoofdstuk beschrijft de eerste drie stappen in het opstellen van een MKBA². Het gaat om een beschrijving van het Huishoudboekje vanuit de probleemanalyse en het nulalternatief (2.1). Hieruit volgen de verschillende beoogde effecten van het Huishoudboekje, die tijdens de EffectenArena door betrokkenen zijn aangegeven. Deze zijn samengevat in een oorzaak-gevolgschema, de beleidstheorie. Dit is tevens de architectuur van het model (2.2).

2.1. Het huishoudboekje

Probleemanalyse en doelstelling

Sommige huishoudens hebben tijdelijk of structureel moeite om tijdig aan de maandelijkse financiële verplichtingen van de vaste lasten te voldoen, ondanks dat er wel voldoende geld binnen komt. Zo hebben inwoners met een laag inkomen naast de uitkering vaak ook allerlei toeslagen, die op verschillende momenten in de maand binnenkomen. Wanneer er geen buffer beschikbaar is, kunnen deze mensen soms in financiële problemen raken, waardoor ze de vaste lasten niet kunnen betalen en daardoor grote stress ervaren. Hetzelfde geldt voor mensen die veel wisselingen hebben in inkomsten per maand, bijvoorbeeld van een uitkering naar (deeltijd) werk of mensen met een 0-uren contract, waarin de ene maand veel en de andere maand minder gewerkt en verdiend wordt. Ook dit geeft een verhoogd risico op betalingsachterstanden. Daarnaast zijn er huishoudens die na een intensief (schulden)traject weer het beheer over de eigen financiën gaan voeren. Om het risico op (nieuwe) schulden te voorkomen wil de gemeente Utrecht deze huishoudens financieel ontzorgen.

Een digitale tool met dienstverlening

Vanuit deze doelstelling is het Huishoudboekje in 2017 ontwikkeld als een eenvoudige digitale tool die op een arbeidsluwe manier huishoudens zou kunnen ondersteunen door hen financieel te ontzorgen. In de pilot- en ontwikkelfase is gewerkt met de digitale tool in combinatie met dienstverlening door één contactpersoon (een front-office medewerker). Het Huishoudboekje is in principe voor alle Utrechters, voor onbepaalde duur. Wel mag er bij aanvang geen sprake zijn van problematische schulden. De huishoudens zijn met andere woorden financieel stabiel. Er komt voldoende geld binnen om de vaste lasten te kunnen betalen. Deelname is vrijwillig en kosteloos.

Na aanmelding voert de front-office medewerker een intakegesprek met de deelnemer, waarna een contract wordt ondertekend voor minimaal 6 maanden. Alle inkomsten worden op een gemeentelijke rekening gestort, waaruit iedere maand de vaste lasten worden betaald. Inmiddels is het ook mogelijk om andere betalingen, zoals telefonie, verzekeringen en internet, uit het Huishoudboekje te laten betalen. De deelnemer krijgt een vast bedrag aan leefgeld op zijn of haar eigen rekening. Dit is vrij te besteden. Met vragen over het leefgeld of over betalingen kan de deelnemer direct contact opnemen met de front-office medewerker. Het huishoudboekje voorziet in een buffer van 1.500 euro en deelnemers kunnen er ook voor kiezen om zelf een buffer op te bouwen. Om de zes maanden vindt een evaluatie plaats met de deelnemers over het leefgeld en de buffer. Zodra er (toch) schulden zijn, wordt een huishouden doorverwezen naar schulddienstverlening. Op dit moment zijn er verder geen uitstroomcriteria verbonden aan deelname in het Huishoudboekje.

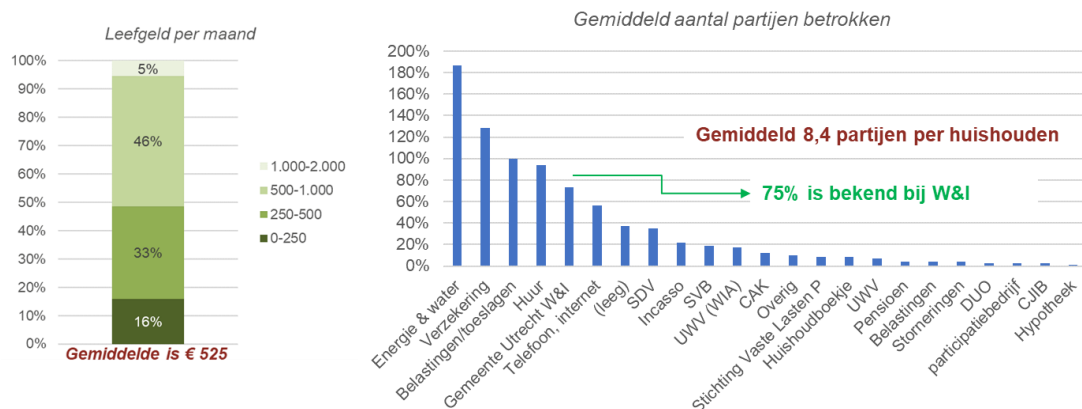
---

² Zie bijlage voor de 8 stappen van een MKBA

De helft van de deelnemers ontvangt minder dan 500 euro aan leefgeld per maand. Het gemiddelde bedrag is zo'n € 525 euro. Gemiddeld zijn er ruim acht partijen betrokken bij een deelnemer. Dit betreft inkomensverstrekkers, vaste lasten- en overige partijen. Circa 75 procent van de deelnemers is vanwege een uitkering bekend bij Werk en Inkomen van de gemeente Utrecht.

Figuur 2.1. Gemiddeld leefgeld en aantal betrokken partijen (inkomen, vaste lasten en overig)*

Bron: Registratie *70% is bekend bij de belastingdienst, hier zijn gegevens van beschikbaar (=100%)

Bij het huishoudboekje hoort een webapplicatie, die ook via een mobiele telefoon is te raadplegen. Er is geen app beschikbaar. Uit het ervaringsonderzoek in Utrecht en Rotterdam blijkt dat de meeste deelnemers geen gebruik maken van de webapplicatie³. Genoemd wordt dat deze niet zo toegankelijk is voor deelnemers die minder digitaal vaardig zijn. Ook geeft het geen inzicht in het resterende saldo, terwijl de deelnemers daar juist in geïnteresseerd zijn. Liever nemen zij daarom direct contact op met de frontoffice. Uit het ervaringsonderzoek blijkt dan ook dat voor veel van de deelnemers de medewerkers een soort budgetcoaches zijn geworden.

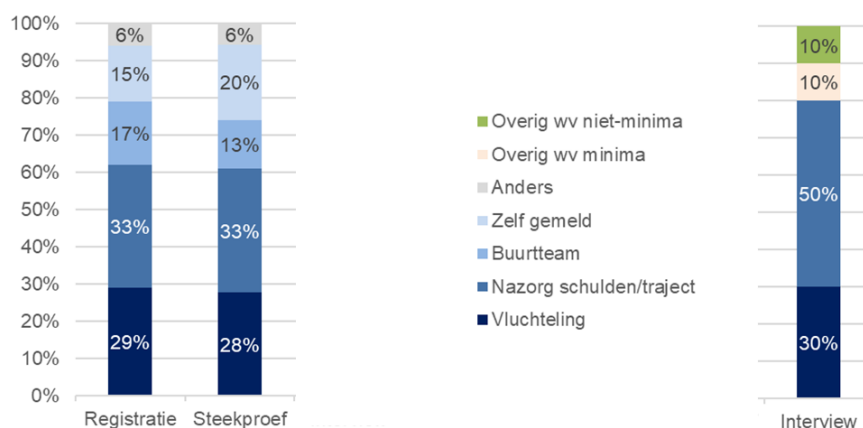
Kenmerken van de deelnemers

Van de deelnemers in het Huishoudboekje wordt een beperkt aantal zaken bijgehouden. Eén daarvan is de organisatie die een deelnemer aanmeldt. Uit deze informatie blijkt dat ongeveer eenderde aangemeld wordt via Vluchtelingenwerk en eveneens eenderde een schuldentraject heeft doorlopen en wordt aangemeld voor nazorg. De rest komt via een buurtteam of meldt zichzelf. Onderstaand figuur laat dit zien (linker kolom). Verder zien we dat de steekproef voldoende representatief is. Anders gezegd: de aanmeldingen uit de steekproef komen grotendeels overeen met het totale bestand.

³ Ervaringsonderzoek huishoudboekje Rotterdam en Utrecht november 2021, Mediad en De Beleidsonderzoekers

Figuur 2.2. Overzicht aanmeldingen bij het Huishoudboekje

Bron: Registratiebestand HH-boekje (n=375) en Steekproefbestand (n=60)

Tijdens de interviews met de front-office medewerkers hebben we de steekproef doorgesproken. Hieruit kwam een punt naar voren ten aanzien van de verdeling. Een deel van de registraties 'zelf gemeld', 'buurtteam' en 'anders', bleek eigenlijk een doorverwijzing ná een schuldtraject te zijn. In totaal gaat het om ongeveer de helft van de deelnemers voor wie deelname aan het Huishoudboekje nazorg is. Samen met het ontzorgen van statushouders vormt dit circa 80 procent van de deelnemers. De overige 20 procent bestaat voor de helft uit mensen met een minimum inkomen (veelal in de bijstand). Een klein deel zijn min of meer stabiele huishoudens, d.w.z. geen laag inkomen en met weinig tot geen bijkomende problematiek. De rechterkant van figuur 2.2 geeft een overzicht van de vier genoemde groepen.

Nulalternatief: de situatie zónder HH-boekje

In de MKBA hanteren we deze vier groepen, aangezien zij een ander risicoprofiel hebben op betalingsachterstanden, schulden en escalatie. Ook is de ondersteuning in het nulalternatief, de situatie zonder Huishoudboekje, voor elk van deze groepen anders. We gaan uit van het volgende:

- **Statushouders.** Dit betreft nieuwe statushouders die ná 1 januari 2022 zijn gekoppeld aan de gemeente. Sinds de invoering van de nieuwe Wet Inburgering zijn gemeenten verplicht om deze groep gedurende zes maanden te ontzorgen. Deze verplichting gaat in op het moment dat zij recht hebben op een bijstandsuitkering en bestaat uit een financieel-administratief gedeelte (het gedurende 6 maanden overnemen van de betalingen van de vaste lasten door deze in te houden op de bijstand) en een educatief gedeelte (het bieden van begeleiding die erop is gericht om hen financieel zelfstandig te maken). Ook zonder het huishoudboekje zou de gemeente Utrecht dus 6 maanden lang de betaling van de vaste lasten voor deze groep moeten regelen. Uit onderzoek blijkt dat statushouders in dit eerste halfjaar ongeveer 10% risico lopen op betalingsachterstanden⁴. In de periode daarna daalt dit naar ongeveer 4%, vergelijkbaar met het Nederlands gemiddelde⁵.
- **Nazorg.** Dit betreft de groep die eerder een schuldhulpverleningstraject heeft doorlopen. Uit onderzoek blijkt dat de gemiddelde kans op terugval (hernieuwde betalingsachterstanden) tussen de 10% en 12% ligt, maar dat dit sterk afhankelijk is van het type doelgroep⁶. Er is daarbij onderscheid te

⁴ LPBL, quickscan schuldenproblematiek onder statushouders

⁵ KIS, Wijkmonitor 2021 en CBS Inkomensbeoordeling en financiële problemen huishoudens

⁶ SEO, Duurzaamheid schuldentrajecten en Breuer en Intraal, Passende nazorg en voorkomen van terugval schulden

maken tussen de gemotiveerde doelgroep, die zichzelf meldt voor diverse vormen van nazorg (met een relatief laag terugvalrisico van circa 5%) en de ongemotiveerde of complexe doelgroep. Deze laatste groep is volgens professionals het meest gebaat bij nazorg, maar zal deze niet snel vrijwillig accepteren. Het geschatte terugvalpercentage in deze groep is 50%⁷. Voor het huishoudboekje is het aandeel deelnemers dat afkomstig is uit de tussenvoorziening als proxy genomen voor de complexe doelgroep (15%). Als het huishoudboekje er niet was geweest had naar schatting ongeveer 10% van de nazorgklanten budgetbeheer of bewindvoering gekregen, 10% ondersteuning van het buurtteam of sociaal raadslieden en nog eens circa 10% een vrijwillig maatje⁸.

- *Minima*. De derde groep zijn huishoudens die leven op of rond het sociaal minimum, waaronder bijstandsgerechtigden. Uit cijfers van het CBS blijkt dat zij een ongeveer vier keer zo grote kans hebben hebben op betalingsachterstanden (16%)⁹. Zonder het huishoudboekje heeft naar schatting 10% van deze doelgroep budgetbeheer, 5% een vorm van geregelde betaling via de gemeente en 10% ondersteuning van het buurtteam of sociaal raadslieden¹⁰.
- *Huishoudens met relatief weinig tot geen problemen*. Hierbij gaat het om huishoudens met een inkomen bóven het minimumniveau. Deze groep heeft een kleine kans op betalingsachterstanden (2%)¹¹ en maakt in het nulalternatief geen gebruik van vormen van financiële hulp of ondersteuning.

Er zijn verschillende alternatieve initiatieven voor digitale ondersteuning bij geldproblemen, ontwikkeld door bedrijven en/of gemeenten. Zo is er bijvoorbeeld de Buddy app. Deze app is gekoppeld aan internetbankieren en combineert dit met budgetcoaching. Met behulp van de app kan de gebruiker vaste lasten betalen en leefgeld opzij zetten, automatisch sparen en snel inzicht krijgen in uitgaven en saldo. De Buddy-app wordt ingezet door onder meer gemeenten en schuldhulpverlening ter preventie van schulden bij kwetsbare (doel)groepen of bij inwoners die uitstromen na een schuldhulptraject. Daarnaast zijn er ook specifieke apps voor jongeren (bijvoorbeeld Seev, voor jongeren met een beginnende betaalachterstanden), voor de ondersteuning van nazorg na schuldhulpverlening (bijvoorbeeld Plinkr, dat er op is gericht om stap voor stap te leren om weer op eigen benen te staan) en voor inkomensstabilisatie (Surplus, voor parttime werken met een aanvullende uitkering)¹².

2.2. De beleidstheorie

Het inzetten van het Huishoudboekje leidt tot een aantal effecten. Op basis van de workshop Effecten-Arena zijn deze effecten onderzocht en vervolgens samengevat in onderstaand oorzaak-gevolgschema. Aangevuld met deskresearch vormt dit de beleidstheorie van de interventie. De effecten zijn weergegeven ten opzichte van de situatie dat het huishoudboekje er niet zou zijn (*0-alternatief*).

---

⁷ Ib Idem

⁸ SEO, Duurzaamheid schuldentrajecten, Verwey-Jonker en Ecorys, Maatschappelijk Rendement Analyse Sociaal Raadslieden, 2011, Humanitas en Regenboog, jaarverslagen 2020 en 2021

⁹ CBS, Inkomensbeoordeling en financiële problemen

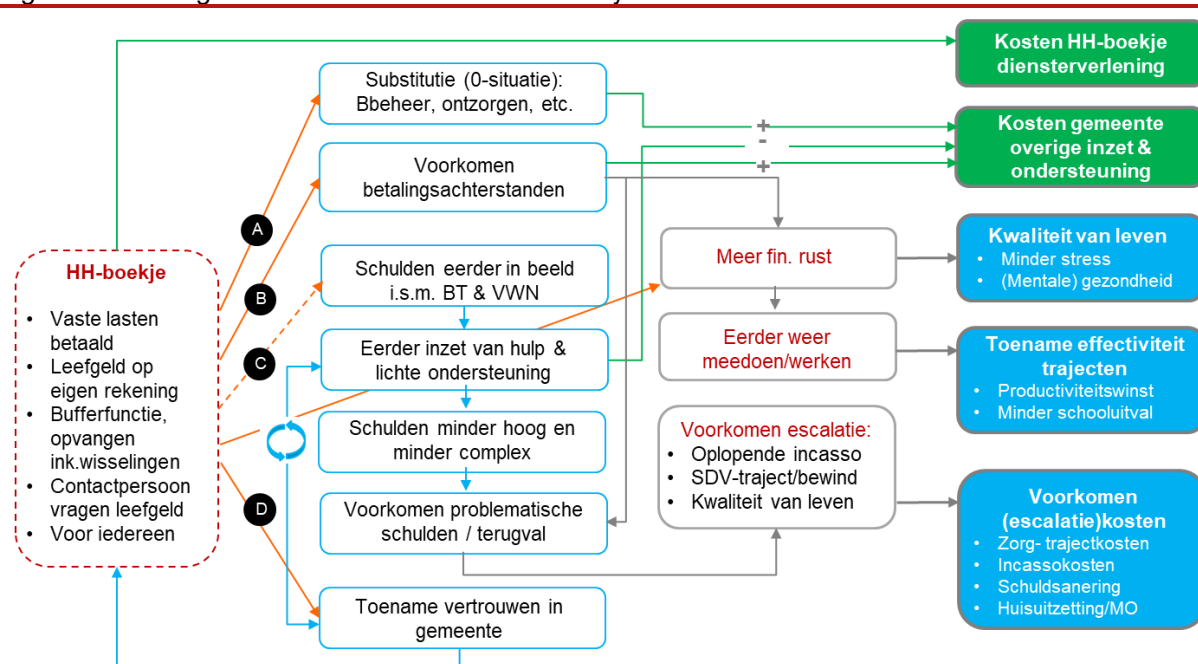
¹⁰ Jaarcijfers NVVK, cijfers gemeente Amsterdam t.a.v. geregelde betaling, Verwey-Jonker en Ecorys, Maatschappelijk Rendement Analyse Sociaal Raadslieden, 2011

¹¹ CBS, Inkomensbeoordeling en financiële problemen

¹² Zie ook de websites van de Social Fintech Alliantie en NVSI

Figuur 2.3. Beoogde effecten van het Huishoudboekje in beeld

Bron: LPBL

Door de pijlen in de figuur te volgen, kan een beeld worden gevormd van de effecten die van het Huishoudboekje worden verwacht. Links in de figuur staan de aanpak en werkwijze. Helemaal rechts in de groene en blauwe blokken staan de resulterende maatschappelijke kosten en de baten. Op hoofdlijnen heeft de nieuwe aanpak vier verwachte directe effecten:

- Besparing van gemeentelijke kosten door substitutie.** Zoals hierboven bij de verschillende doelgroepen van het Huishoudboekje is beschreven zouden huishoudens in de situatie zónder het Huishoudboekje in een aantal gevallen ook ondersteuning hebben gekregen. Het gaat bijvoorbeeld om de wettelijke taak in het ontzorgen van statushouders voor het eerste half jaar. Of om vormen van budgetbeheer voor minima of mensen met betalingsachterstanden. Deelname aan het Huishoudboekje is daarmee een directe besparing van deze vormen van ondersteuning.
- Voorkomen van (nieuwe) betalingsachterstanden.** Het belangrijkste doel van het Huishoudboekje is het voorkomen dat betalingsachterstanden ontstaan. De vaste lasten worden automatisch betaald, de buffer die huishoudens zelf opbouwen kan gezien worden als een soort sparen voor onvoorziene uitgaven en het (maandelijkse) leefgeld geeft een rem op impulsuitgaven. De front-office medewerkers spelen hierbij een belangrijke rol. Zij stimuleren het opbouwen van een buffer en houden een vinger aan de pols als er herhaaldelijk om extra geld voor uitgaven wordt gevraagd. Het voorkomen van betalingsachterstanden bespaart kosten voor het vroegtijdig regelen en oplossen hiervan, denk bijvoorbeeld aan een drie-gesprek van buurtteammedewerker, schulddienstverlener en de deelnemer. Naast een kostenbesparing leidt het tot minder huishouders die financiële stress ervaren. Er is meer rust. Dit is ook een *direct* effect van deelname aan het Huishoudboekje. Deelnemers vinden het fijn dat ze elke maand op een vast moment het leefgeld krijgen en daarmee precies weten hoeveel ze te besteden hebben. Minder financiële stress en meer rust leiden direct tot een toename in kwaliteit van leven. Tot slot creëert financiële stabiliteit mogelijk een basis om

weer meer mee te kunnen doen en ruimte om weer aan het werk te gaan, kortom een mogelijke toename aan productiviteit.

- C. *Schulden eerder in beeld.* Doordat deelnemers contact opnemen met de front-office medewerkers, bijvoorbeeld met vragen over extra leefgeld of onverwachte betalingen, hebben die mogelijk eerder in de gaten of er (nieuwe) schulden zijn. In dat geval verwijzen ze door naar het buurtteam of schuldienstverlening. Op dit moment echter beschikken de front-office medewerkers niet over informatie over lopende interventies of (inkomens)gegevens. Ze zijn, met andere woorden, afhankelijk van collega's van het buurtteam, Werk en Inkomen of Vluchtenlingenwerk voor meer informatie. Uit de steekproef blijkt daarnaast dat vrijwel alle deelnemers al bekend zijn bij de gemeente. Het *extra* effect van het Huishoudboekje in het eerder inzetten van hulp en lichte ondersteuning is daarom naar verwachting klein (vandaar een stippellijn in het figuur). De extra kosten die hier mee gepaard gaan, laten we dan ook buiten beschouwing.

De verwachting is dat het voorkomen dat huishoudens (weer) in de problematische schulden terecht komen voornamelijk volgt uit het voorkomen van betalingsachterstanden. Schulden lopen hierdoor bij de start minder hoog op en zijn naar verwachting minder complex dan wanneer huishoudens wachten met het zoeken van hulp tot het water hen aan de lippen staat. Dit leidt ertoe dat het oplossen van de schuldpositie eenvoudiger is en huishoudens dus eerder een stabiele financiële situatie bereiken. Dit leidt vervolgens in de eerste plaats tot voorkomen (escalatie)kosten die samenhangen met schulden, zoals incassokosten, verlies voor de schuldeiser, schulddienstverleningstrajecten en kosten voor huisuitzettingen. Daarnaast leidt het tot vermindering van stress en dus tot verbeterde kwaliteit van leven en een betere thuissituatie voor eventueel betrokken kinderen (ontwikkelingskansen). Tot slot heeft financiële stress ook effect op andere leefgebieden, en bijbehorende (zorg)kosten in het sociaal domein - die nu dus voorkomen kunnen worden.

- D. *Meer vertrouwen in de gemeente.* Tot slot is de verwachting dat door het aanbieden van een laagdrempelige tool, met daarbij extra service van een front-office medewerker, het vertrouwen in (de dienstverlening van) de gemeente toeneemt. Als dat wordt ondersteund met de inzet van passende hulpverlening indien dit nodig is, ontstaat een zichzelf versterkend effect: hoe groter het vertrouwen, hoe groter de bereidheid tot het accepteren van hulp. En hoe passender de hulp, hoe groter het vertrouwen. Daarbij geldt ook: hoe tevredener de deelnemers zijn, hoe meer ze dit doorgeven aan anderen, waardoor dit mogelijk ook leidt tot het bereik van nieuwe huishoudens.

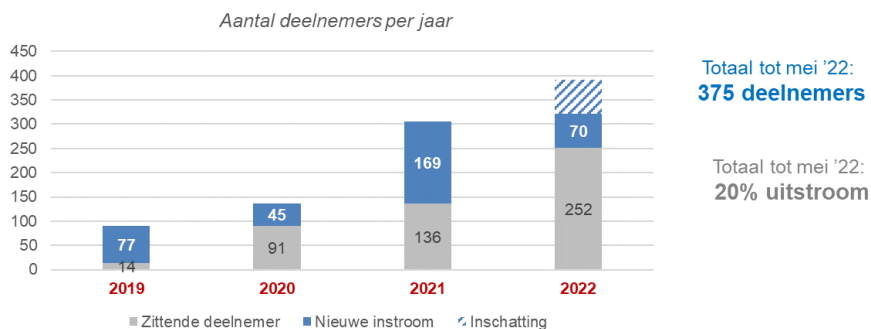
3. Effecten in euro's

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van de maatschappelijke kosten en baten analyse. We zetten de kosten van het Huishoudboekje (3.1) af tegen de totale maatschappelijke baten (3.2). Deze worden net als de kosten uitgedrukt in euro's. Het hoofdstuk eindigt met de kosten en baten opstelling van de huidige situatie (3.3).

3.1. Totale kosten

Het Huishoudboekje is begonnen vanaf 2017. In de eerste jaren was de instroom nog beperkt. In de hele periode tot mei 2022 zijn er 375 unieke deelnemers ingestroomd (blauwe deel) en 20 procent is uitgestroomd. Op dit moment is de caseload van de front-office medewerkers circa 100 huishoudens per fte per jaar. Dit geeft gemiddeld ongeveer 12 uur per huishouden per jaar aan dienstverlening¹³.

Figuur 3.1. Aantal unieke deelnemers: in-, door en uitstroom

Bron: Registratiebestand HH-boekje, bewerking LPBL

De kosten voor het Huishoudboekje vallen uiteen in:

- Personele kosten (front- en back-office en een senior medewerker) van bijna € 260.000 euro;
- Kosten voor de software. Zonder de ontwikkelkosten en afhankelijk van de bijdrage aan de community¹⁴ varieert dit bedrag tussen de € 80.000 en 95.000 euro.

Tabel 3.2. Overzicht van kosten per jaar bij 300 deelnemers

Inzet	Fte	Kosten	loonkosten per fte	incl. overhead
Back-office schaal 8	0,42	€ 27.598	€ 65.710	€ 80.000
Front-office	2,67	€ 175.443	€ 65.709	€ 80.000
Senior medewerker	0,11	€ 11.204	€ 101.855	??
SLA (beheer)		€ 48.300		
Bijdrage aan de community		€ 30.000		
Hosting		€ 17.000		
Totaal per jaar		€ 309.545		€ 353.703
Kosten per HH per jaar	300	€ 1.032		€ 1.179

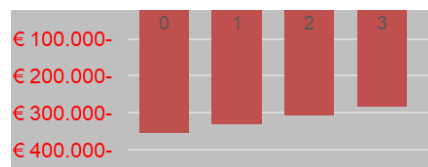
Bron: Gemeente Utrecht, HH-boekje

¹³ Een fte beschikt over 1.200 productieve uren

¹⁴ Het huidige bedrag is €30.000, bij deelname van meerdere gemeenten kan dit voor Utrecht wellicht zakken naar €16.000.

In de berekeningen (zie tabel 3.2) wordt uitgegaan van een gemiddelde caseload van 125 deelnemers per fte per jaar. Gecorrigeerd voor huishoudens is dit ongeveer 110 huishoudens per fte¹⁵. Daarnaast nemen we naast loonkosten ook overhead mee. Hiermee komen we op totale jaarlijkse kosten van ongeveer 350.000 euro. Omgerekend naar huishoudens is dit circa 1.200 euro per huishouden per jaar. Voor de MKBA berekenen we de kosten en baten van één cohort van 300 huishoudens. Zij starten (modelmatig) allen in jaar 1 en hebben een uitstroom van 20 procent na 4 jaar. De totale kosten voor vier jaar zijn zo'n 1,2 miljoen euro totaal (rode blokken uit het figuur hiernaast opgeteld) en 4.000 euro per huishouden.

3.2. Maatschappelijke baten

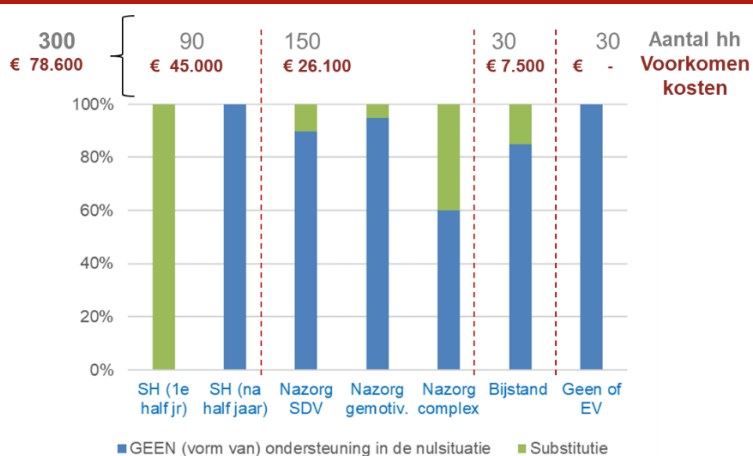
De maatschappelijke baten die hier tegenover staan vallen op hoofdlijnen uiteen in de volgende drie onderdelen. In de paragrafen hieronder volgt een toelichting op de berekening:

1. *Besparing organisatiekosten (kosten en tijd reguliere ondersteuning)*
  - Substitutie (ten opzichte van de nulsituatie)
  - Voorkomen kosten bij betalingsachterstanden en schulden
2. *Toename kwaliteit van leven*
  - Meer rust door stabiel inkomen
  - Minder stress door voorkomen betalingsachterstanden
3. *Voorkomen escalatie*
  - Oplopende incassokosten en misgelopen restschuld
  - Voorkomen maatschappelijke kosten

3.2.1. Besparing organisatiekosten

Zoals aangegeven in het vorige hoofdstuk onderscheiden we vier doelgroepen die elk een ander nulalternatief hebben. Onderstaand figuur laat de verschillen zien en de mate waarin substitutie optreedt.

Figuur 3.3. Mate van substitutie in de vier verschillende groepen deelnemers van het HH-boekje

Bron: LPBL

¹⁵ Uit de steekproef blijkt dat circa 10 procent van de deelnemers een huishouden vormt met een andere deelnemer

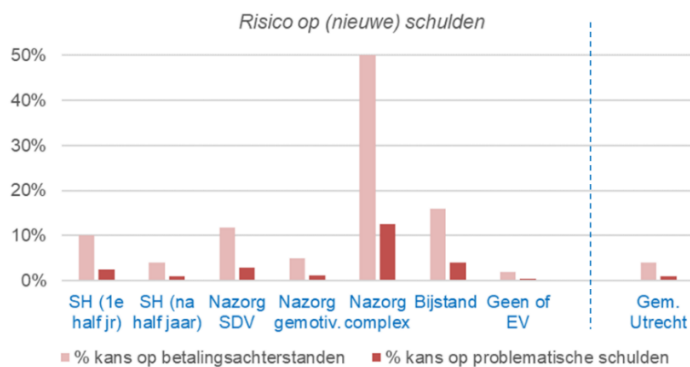
Zo geldt voor de statushouders een besparing voor het (wettelijk) ontzorgen in het eerste half jaar als gevolg van deelname in het Huishoudboekje. Na dit half jaar is de ondersteuning een éxtra voorziening, die er in het nulalternatief niet zou zijn. Dan is er dus geen sprake meer van een besparing. In het totaal gaat het in deze groep om een besparing van 45.000 euro. De groep die in het Huishoudboekje zit vanwege nazorg, zou in de nulsituatie slechts in sommige gevallen gebruik maken van (een vorm van) ondersteuning. Dit ligt tussen de 5 en 40 procent. Hierbij maken we onderscheid tussen een gemotiveerde (wat lichtere) groep deelnemers en de meer complexe (zwarte) groep. Op dit moment zit voornamelijk de meer gemotiveerde groep in het Huishoudboekje. De totale besparing aan ondersteuning is circa 26.100 euro. Tot slot zijn er deelnemers met een bijstandsuitkering en de groep zonder veel bijkomende problematiek. Voor de laatste groep is er geen besparing – zij zouden in het nulalternatief geen ondersteuning hebben. Voor de bijstandsgerechtigden is in het nulalternatief een vorm van ondersteuning mogelijk, bijvoorbeeld in de vorm van geregelde betalingen of budgetbeheer. De besparing hiervan komt neer op zo'n 7.500 euro. Opgeteld komt de totale baat voor substitutie op een bedrag van circa 75.000 euro¹⁶. In de andere gevallen is het Huishoudboekje een *extra* voorziening.

Daarnaast maakt de gemeente kosten als sprake is van (oplopende) betalingsachterstanden. Inwoners die problemen hebben met het voldoen van de vaste verplichtingen kunnen met vragen en ondersteuning terecht bij de verschillende buurtteams. Een buurtteammedewerker gaat in gesprek met de inwoner en kan daar een schuldhulpverlener bij laten aansluiten (3-gesprek). Het voorkomen van betalingsachterstanden levert dus een directe besparing op van lichte vormen van ondersteuning (met name in de buurtteams). De mate waarin dit optreed is afhankelijk van de kans op betalingsachterstanden bij de verschillende groepen. Figuur 3.4 laat dit zien. De totale besparing komt neer op ongeveer 6.000 euro per jaar, of 25.000 euro voor vier jaar. De totale besparing voor de gemeente is ongeveer 1 ton.

3.2.2. Toename kwaliteit van leven

Belangrijk in het bepalen van de baten zijn de kansen dat huishoudens in de schulden terecht komen. Dit is immers het Huishoudboekje probeert te voorkomen. De gemiddelde kans op betalingsachterstanden in Utrecht is 4 procent. Voor een huishouden met een bijstandsuitkering ligt dit aanzienlijk hoger, namelijk vier keer zo hoog. Onderstaand figuur laat de verschillende kansen zien.

Figuur 3.4. Kans op betalingsachterstanden en problematische schulden per groep

Bron: LPBL o.b.v. kengetallen

¹⁶ Toekomstige bedragen verdisconteerd naar nu

Naast financiële baten in vermeden kosten hangen hieraan ook immateriële baten. Het gaat om meer rust door een stabiel inkomen (vast leefgeld) en minder stress door voorkomen betalingsachterstanden en schulden. We waarderen dit in de MKBA onder de noemer 'Kwaliteit van leven'. Om deze baat in euro's uit te drukken maken we gebruik van Quality Adjusted Life Years (QALY's): een begrip dat afkomstig is uit de gezondheidseconomie en een maat vormt voor de kwaliteit van leven (zie box).

Box 3.5. QALY's

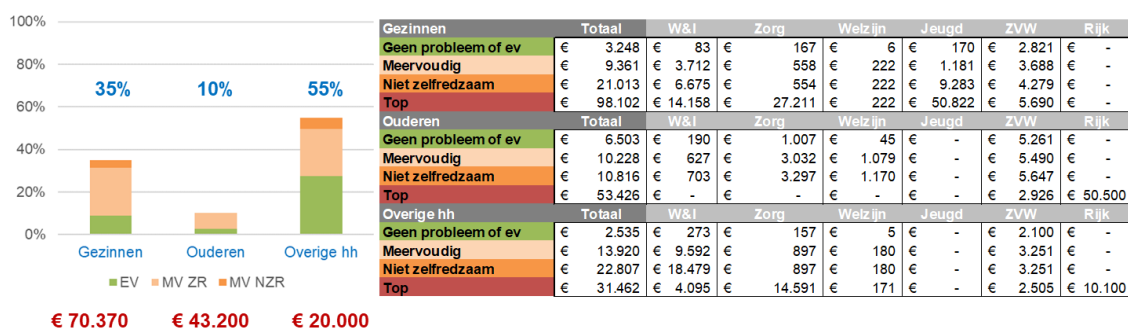
QALY's (Quality Adjusted Life Years) zijn gewonnen gezonde levensjaren, waarbij de kwaliteit van leven wordt uitgedrukt in een getal tussen 0 en 1. Eén staat daarbij voor de waarde van één volledig gezond levensjaar. Een lagere waarde geeft de waarde van leven met een ziekte. Een levensjaar met een waarde van bijvoorbeeld 0,5 QALY betekent dat iemand evenveel waarde hecht aan een jaar met een bepaalde ziekte als aan een half jaar in volle gezondheid. In de QALY indicator zitten ook zaken als levensgeluk of zelfstandigheid. Hoewel QALY's vaak discussie oproepen -zowel over de waarde van een QALY als over het principe- is het gebruik ervan wetenschappelijk gangbaar en goed gefundeerd. Voor het bepalen van de ziektelast worden enquêtes uitgevoerd. Het RIVM heeft hiervoor een lijst met kengetallen per ziekte of aandoening.

Het verlies aan kwaliteit van leven door burn-out en stress is 0,19 en het verlies door financiële onrust is 0,02¹⁷. In totaal gaat het afgerond om een winst van 24 gewonnen gezonde levensjaren. We nemen aan dat de helft hiervan toe te schrijven is aan het Huishoudboekje en de andere helft aan de betrokken hulpverlener vanuit VWN of het buurtteam. Voor MKBA's worden QALY's vaak in euro's gewaardeerd. De bedragen die hiervoor gebruikt worden variëren van 20.000 tot 100.000 euro per gewonnen levensjaar. Inmiddels is hiervoor een richtlijn ontwikkeld waarbij een waarde van 50.000 euro wordt voorgeschreven¹⁸. In voorliggende MKBA gebruiken we deze waarde. Aldus in de euro's uitgedrukt is de winst in kwaliteit van leven ruim 6 ton.

3.2.3. Voorkomen escalatie

Tot slot zijn er voorkomen escalatiekosten. Deze bestaan enerzijds uit oplopende incassokosten en misgelopen restschulden voor de betrokken (vaste lasten) partijen. Anderzijds gaat het om voorkomen maatschappelijke kosten. Hiervoor hanteren wij eerder door ons ontwikkelde *zorgconsumptieprofielen* voor de verschillende typen huishoudens die wij onderscheiden. Figuur 3.6 laat dit zien.

Figuur 3.6. Zorgconsumptie per type huishouden*

Bron: LPBL * Geen of enkelvoudig (EV), Meervoudig zelfredzaam (MV ZR), Meervoudig niet zelfredzaam (MV NZR)

¹⁷ Bron RIVM ziektelastmodellen en MKBA van overleven naar leven

¹⁸ Werkwijze voor kosten-baten analyse in het sociale domein, Koopmans e.a., 2016.

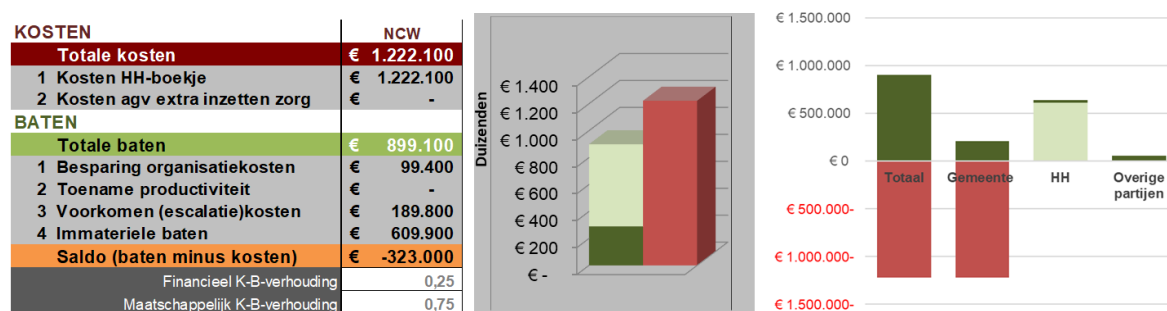
De tabel laat zien wat de geschatte gemiddelde zorgconsumptie per type huishouden per jaar is. In de tabel staan zowel de totale kosten per huishouden per jaar (eerste kolom) als de kosten per domein. Voor het opstellen van het zorgconsumptieprofiel zijn gegevens over het zorggebruik in meer dan 60 verschillende geldstromen in kaart gebracht.

Links in het figuur staat de inschatting van de type huishoudens in het Huishoudboekje. Ongeveer een derde is een gezin, een klein deel (10 procent) betreft een ouder huishouden (hoofdinwoner ouder dan 65 jaar) en de rest zijn huishoudens zonder kinderen, grotendeels alleenstaanden (55 procent). Ongeveer 60 procent heeft te maken met problemen op meerdere leefgebieden. In de MKBA gaan we ervan uit dat circa 25 procent van de huishoudens met problematische schulden escaleert naar een bovengemiddeld consumptieprofiel, zie bijlage voor een toelichting. Het gaat hier om 3 huishoudens. Voor het berekenen van de voorkomen kosten nemen we het verschil in zorgconsumptie tussen een zelfredzaam huishouden (licht oranje) en een geëscaleerd huishouden (top). Dit verschil varieert per type huishouden: van 20.000 euro bij huishoudens zonder kinderen tot 70.000 euro bij gezinnen. De totale baten zijn 109.000 euro over 4 jaar aan vermeden kosten in het sociaal domein. Daarbij komen nog de oplopende incassokosten en misgelopen restschulden. Dit is een bedrag van zo'n 80.000 euro. De voorkomen kosten liggen daarmee op een kleine 2 ton.

3.3. Overzicht kosten en baten

Wanneer we de kosten voor een cohort van 300 huishoudens afzetten tegen de baten voor dit cohort zien we op dit moment een negatief maatschappelijk rendement. De maatschappelijke kosten-batenverhouding is 0,75. Dat wil zeggen dat iedere geïnvesteerde euro 75 cent oplevert. De belangrijkste baten zitten in een toename aan kwaliteit van leven door meer financiële rust en minder stress als gevolg van betalingsachterstanden. Wanneer deze baat niet wordt meegenomen resulteert een financiële kosten-baten verhouding van 0,25. Anders gezegd: de deelnemende huishoudens zijn de grootste baathebbers. De gemeente is de investerende partij. Daar staat een beperkte baat tegenover. Onderstaand figuur laat dit zien.

Figuur 3.7. Resultaten MKBA van het Huishoudboekje (300 huishoudens voor 4 jaar en 20% uitstroom)

Bron: LPBL

De belangrijkste meerwaarde van de uitgevoerde analyse is niet het getal onder de streep maar de mogelijkheden die het opgestelde model biedt voor het doorrekenen van scenario's voor opschaling en verduurzaming. Dit staat centraal in het volgende hoofdstuk.

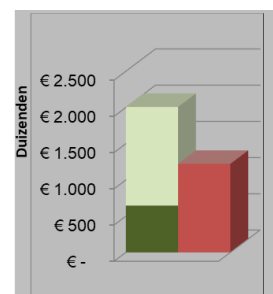
4. Doorkijk vanuit maatschappelijk rendement

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat het maatschappelijk rendement van het Huishoudboekje op dit moment negatief is. Dat komt enerzijds door de hoge kosten per huishouden en anderzijds doordat er relatief veel deelnemers zijn met een relatief laag risico op betalingsachterstanden (en bijbehorend escalatierisico). Voor de doorontwikkeling hebben we daarom gekeken naar scenario's gebaseerd op de kosten en inbedding in de organisatie (4.1) en scenario's gericht op de selectie van de verschillende groepen: voor wie bied je wat aan? (4.2).

4.1. Scenario's in kosten

1. Hogere caseload

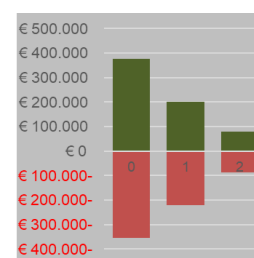
Het oorspronkelijke idee van het Huishoudboekje was een arbeidsluwe digitale tool. In de praktijk gaat echter twee-derde van de kosten naar personeel. Dit aandeel neemt in de toekomst - bij opschaling – verder toe, aangezien de softwarekosten per deelnemer lager worden en de personeelskosten per deelnemer gelijk blijven. Deze laatste zijn afhankelijk van de *caseload*. Op dit moment worden 110 huishoudens per fte ondersteund. Jaarlijks komt dit neer op gemiddeld 12 uur per huishouden. Wanneer dit teruggebracht wordt naar gemiddeld 5 uur per huishouden, stijgt de caseload naar 250 huishoudens per fte.

Dit kan worden bereikt door bijvoorbeeld onderscheid te maken naar huishoudens die actieve ondersteuning nodig hebben en huishoudens waarbij monitoring voldoende is. Een andere optie is het beperken van het aantal evaluatiegesprekken en het meer inzetten op *administratieve* dan op maatschappelijke ondersteuning door de front-office. Een andere mogelijkheid is het realiseren van meer integratie met ondersteuning door andere organisaties, zoals het buurtteam, VWN of de inkomensconsulenten, zie ook punt 3 hieronder. In al deze gevallen wordt voorkomen dat de front-office een (dure) extra laag wordt. Een caseload van 250 huishoudens per fte betekent een stijgen van de maatschappelijke kosten-baten verhouding naar 1,65.

2. Meer uitstroom

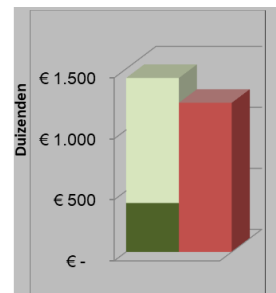
In een pilotfase gaat vaak de meeste aandacht naar de werving van deelnemers (en dus de *instroom*) om te zorgen voor voldoende aantallen. Voor opschaling en verduurzaming van de aanpak is het belangrijk om ook te kijken naar de *uitstroom*. Er zijn huishoudens waarvoor mogelijk blijvende ondersteuning nodig is, maar er zijn ook huishoudens die - eventueel in combinatie met training - door deelname aan het Huishoudboekje meer financieel zelfredzaam worden. Vanuit maatschappelijk rendement bezien is het beter om deze huishoudens te laten uitstromen. Wanneer hier meer actief op gestuurd wordt - en de uitstroom na 3 jaar bijvoorbeeld naar 75 procent gaat - verbetert het maatschappelijk rendement. De baten zijn in dat geval nagenoeg gelijk aan de kosten (een maatschappelijke kosten-baten verhouding van 1,0).

3. Inbedden in de organisatie

Het is niet alleen vanwege de kosten van belang dat het Huishoudboekje geen extra laag is (of blijft). De medewerkers van het front-office zijn weliswaar een belangrijke vraagbaak en coach voor de deelnemers, maar kunnen in de praktijk vaak maar beperkt hulp bieden. Voor zaken als inkomensreparatie, aanvraag van armoedeverorzieningen en andere vormen van ondersteuning moeten zij doorverwijzen naar professionals buiten het team. Er zit daarom potentie in het inbedden (of meer integreren) van het Huishoudboekje in (de aanpak van) andere organisaties. Daarbij kan worden gedacht aan maatschappelijk werk, sociaal raadslieden, VWN of inkomensconsulenten. Het Huishoudboekje is dan een ondersteuning en versterking van deze dienstverlening. De inzet lijkt dan meer op die van vergelijkbare instrumenten zoals de Buddy-app of Plinkr (zie hoofdstuk 2). Deelnemers hebben te maken met één ondersteuner en hoeven minder vaak doorverwezen te worden. De baten nemen in dat geval met ruim 5 ton toe, waardoor het maatschappelijk saldo positief wordt.

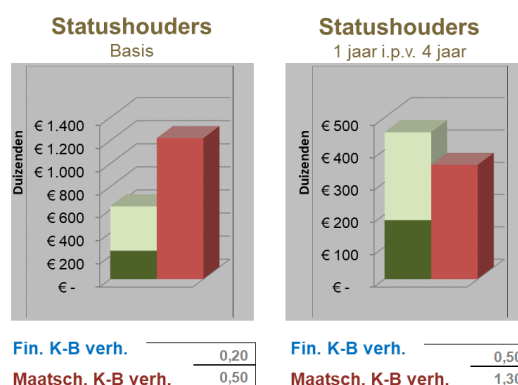

4.2. Scenario's naar doelgroep

De kosten en baten verschillen per type doelgroep. Dit hangt sterk samen met het risico op betalingsachterstanden. Intuïtief is het logisch dat een huishouden met een relatief laag risico op betalingsachterstanden en schulden minder tot geen baat heeft bij deelname dan een huishouden met een hoge kans op schulden of terugval. Daarbij speelt ook het nulalternatief, de situatie zonder huishoudboekje, een belangrijke rol. Als er óók in het nulalternatief een vorm van ondersteuning zou zijn (bijvoorbeeld in de vorm van geregelde betaling of bewindvoering), is het Huishoudboekje een vervanging daarvan. In het andere geval is het juist een *extra* dienst. Hieronder volgt per type deelnemer een overzicht van de kosten en baten. Dit is van belang voor het denken over de opschaling en verduurzaming van het Huishoudboekje. De inzichten helpen immers bij het beantwoorden van de beleidsvraag: *wat biedt je aan voor wie? En voor hoe lang?*

1. Ontzorgen van statushouders

Het financiële systeem in Nederland van uitkeringen en toeslagen is complex en de Nederlandstalige brieven en facturen zijn niet makkelijk te begrijpen voor statushouders die hier nog niet zo lang zijn. Betalingsachterstanden kunnen dus in de eerste fase eenvoudig ontstaan. Op iets langere termijn blijkt echter dat statushouders geen significant hogere kans hebben op schulden dan een gemiddeld huishouden. De meerwaarde van het Huishoudboekje neemt voor deze groep dus af als ze langer dan circa één jaar deelnemen. Wanneer in de eerste fase van financieel ontzorgen ook wordt ingezet op het aanleren van financiële competenties heeft dit een positief effect op het voorkomen van schulden en zijn statushouders eerder financieel zelfredzaam. Daarbij wijzen we er hier op dat ook *binnen* een specifieke groep selectie en aanbod op maat nodig is. De ene statushouder is de andere niet. Er zijn statushouders die in het land van herkomst al jaren prima in staat waren om het eigen huishouden te runnen. Zij hebben geen of weinig ondersteuning nodig. Het langdurig ontzorgen heeft soms zelfs ook een negatief effect op hun zelfbeeld als ze hierin niet als volwaardig worden gezien.

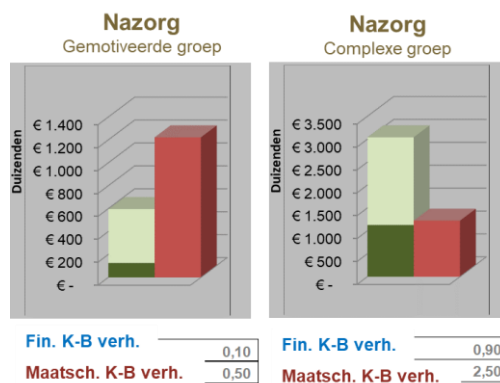

Andere statushouders daarentegen zijn vergelijkbaar met huishoudens die met weinig geld moeten rondkomen (zie hieronder). In het algemeen geldt dat het MKBA saldo verbetert wanneer statushouders minder lang ontzorgd worden. Het figuur laat het verschil zien tussen een looptijd van vier en één jaar.

2. Nazorg bij een SDV-traject

Eerder beschreven we dat er op hoofdlijnen twee groepen te onderscheiden zijn in de nazorg van een schuldhulpverleningstraject. De eerste groep zijn de mensen die blij zijn dat ze uit de schulden zijn en sterk gemotiveerd om niet terug te vallen. Dit is de groep die (daardoor) een relatief kleine kans heeft om opnieuw schulden te maken en, bij eventuele problemen, actief om hulp en ondersteuning vraagt. Daarnaast is er een meer complexe groep, die vaak blij is om van de bemoeienis van een traject af te zijn, maar

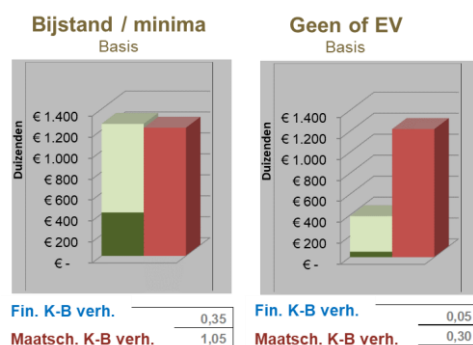
niet sterk gemotiveerd om zich anders te gedragen. Hiertoe rekenen we ook de groep die onvoldoende in staat is de benodigde vaardigheden aan te leren. Van de deelnemers aan het huishoudboekje behoort naar schatting 85% tot de gemotiveerde groep en 15% tot de meer complexe groep. Met name deze laatste groep krijgt (in het nulalternatief) vaak beschermingsbewind. De meer complexe groep heeft, door de beperkte motivatie en vaardigheden, een fors grotere kans op het maken van nieuwe schulden. Zoals het figuur laat zien is de maatschappelijke kosten-baten verhouding voor de gemotiveerde groep dan ook negatief, en voor de complexe groep sterk positief: de maatschappelijke kosten baten verhouding is 2,5 en zelfs in financieel opzicht is de inzet voor deze doelgroep bijna break-even. Inzetten op deze groep loont dus. Echter, juist deze groep, die de ondersteuning het hardst nodig heeft (en waar de maatschappelijke meerwaarde dus ook het grootst is), zal zich niet snel vrijwillig melden. Een belangrijke aanbeveling uit eerder onderzoek op dit onderwerp is: begin al vroeg in het traject met de introductie van nazorg, biedt maatwerk en zorg dat het (met name voor complexere doelgroepen) een vast onderdeel is van het traject (in plaats van een vrijwillige optie).

3. Voorkomen van schulden

Tot slot zijn er in het Huishoudboekje twee doelgroepen waar het voorkómen van schulden centraal staat: huishoudens op of rond het sociaal minimum en huishoudens die daarboven zitten. Het figuur laat zien dat de maatschappelijke kosten-batenverhouding voor minima-huishoudens ongeveer break-even is. Voor huishoudens met een hoger inkomen is deze echter (fors) negatief: de verwachte baten zijn veel lager dan de kosten die daar tegenover staan. Net

als in de analyses hierboven hangt dat samen met de risico's. Een gemiddeld huishouden heeft een zodanig kleine kans op betalingsachterstanden en problematische schulden, dat de inzet van het Huishoudboekje vanuit het oogpunt van maatschappelijk rendement onvoldoende oplevert.

Een combinatie van sturen op lagere personeelskosten, een betere inbedding en selectie van deelnemers leidt tot een potentieel maatschappelijke kosten-baten verhouding van 3. En ook in financieel opzicht is het resultaat dan break-even.

5. Conclusie en advies

Het huishoudboekje: een digitale tool om (nieuwe) schulden te voorkomen

Sommige huishoudens hebben tijdelijk of structureel moeite om tijdig aan de maandelijkse financiële verplichtingen van de vaste lasten te voldoen, ondanks dat er wel voldoende geld binnen komt. Daarom heeft Utrecht in 2017 het Huishoudboekje ontwikkeld als een eenvoudige digitale tool, die deze huishoudens op een arbeidsluwe manier ondersteunt door hen financieel te ontzorgen. Het belangrijkste doel is het voorkomen van (nieuwe) schulden en de maatschappelijke (escalatie-)kosten die daarmee gepaard gaan. Daarnaast is de verwachting dat het Huishoudboekje voor de deelnemers leidt tot meer financiële rust, minder stress en dus meer kwaliteit van leven. Voor sommige deelnemers geldt daarnaast dat de gemeente door inzet van het Huishoudboekje kan besparen op zaken als budgetbeheer, bewindvoering of andere vormen van ontzorgen (substitutie).

Het Huishoudboekje kent op hoofdlijnen vier doelgroepen. Voor ongeveer de helft van de huidige deelnemers is het Huishoudboekje *nazorg* na een schuldhulpverleningstraject. Daarnaast zijn er 30 procent *statushouders* waarvoor de gemeente verantwoordelijk is in het kader van financieel ontzorgen. Tot slot is ongeveer 10 procent een ander huishouden met een inkomen op het *sociaal minimum*, en nog 10 procent betreft *overige huishoudens*.

In de huidige vorm is het Huishoudboekje nog niet maatschappelijk rendabel

Uit de MBKA blijkt dat het maatschappelijk rendement van het Huishoudboekje op dit moment negatief is. Iedere geïnvesteerde euro levert 75 cent op. De belangrijkste baat is de toename in kwaliteit van leven voor de deelnemende huishoudens. In financieel opzicht levert iedere euro 25 cent op. De gemeente investeert, maar daar staan slechts beperkte opbrengsten door substitutie en voorkomen (zorg)kosten tegenover. De analyse laat zien dat dit resultaat is te herleiden naar enerzijds de hoge kosten per huishouden en anderzijds naar het relatief hoge aandeel deelnemers met een laag risico op betalingsachterstanden (en bijbehorend escalatierisico).

Aanknopingspunten voor optimalisatie: lagere kosten en selectie van doelgroepen

Dit inzicht biedt aanknopingspunten voor de toekomstige ontwikkeling van het Huishoudboekje. Bij de opschaling en verduurzaming is het van belang om te sturen op 1. lagere kosten en 2. selectie van deelnemers. Voor het verlagen van de kosten kan in de eerste plaats worden gedacht aan het *verhogen van de caseload* per fte, bijvoorbeeld door onderscheid te gaan maken in intensiteit van de ondersteuning die aan de huishoudens wordt geboden en het beperken van het aantal evaluatiegesprekken. In de tweede plaats adviseren wij om te gaan sturen op *uitstroom* van huishoudens waarvan de financiële zelfredzaamheid is verbeterd. Tot slot biedt ook het *integreren* van het Huishoudboekje in andere organisaties mogelijkheden voor verbetering. Het wordt dan meer een instrument ter ondersteuning en versterking van andere, reeds lopende, hulpverlening.

Om de maatschappelijke impact van het Huishoudboekje te maximaliseren is de vraag 'voor wie is het huishoudboekje effectief?' van belang. De effectiviteit (en daarbij behorende maatschappelijke baat) is het grootst voor huishoudens met een hoog risico op (nieuwe) schulden. Van de huidige doelgroepen zijn dat Statushouders in de eerste periode dat ze in Nederland zijn, complexe of ongemotiveerde na-

zorgcliënten en (in mindere mate) huishoudens op of rond het sociaal minimum. Met name de ongemotiveerde nazorgdoelgroep zal zich echter niet snel vrijwillig melden voor deelname. Om dit te ondervangen is het van belang om al vroeg in het schuldhulpverleningstraject te beginnen met de introductie van nazorg (het Huishoudboekje), hierin maatwerk te bieden en te zorgen dat het een verplicht onderdeel is van het traject.

De doorgerekende scenario's laten zien dat de potentie van het Huishoudboekje groot is. Door te sturen op kosten en beter te selecteren welke huishoudens baat hebben bij deelname kan het maatschappelijk rendement sterk verbeterd worden. Ook in financieel opzicht wegen in dat geval de baten op tegen de extra kosten.

-0-0-0-

Bijlage I. Stappenplan MKBA

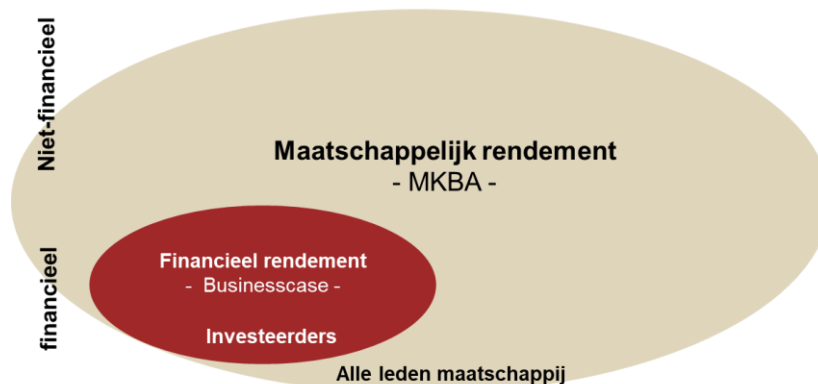
Een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) brengt op een systematische en samenhangende manier alle door een project veroorzaakte effecten in kaart en vergelijkt deze met de situatie waarin het project niet wordt uitgevoerd (het nulalternatief). De baten van het project worden net als de kosten uitgedrukt in euro's. Dit geldt ook voor de zaken die geen direct prijskaartje hebben, zoals geluidsoverlast, een mooi uitzicht of je veilig voelen. Als de baten vervolgens groter zijn dan de kosten, dan zorgt het project voor een toename van de maatschappelijke welvaart.

Een MKBA geeft de volgende inzichten:

- welke positieve en negatieve effecten zijn er?
- Hoe verhouden de kosten zich tot de baten?
- Welke risico's en onzekerheden zijn er?
- Wie profiteert en wie betaalt?

Kenmerk van een MKBA is dat de effecten voor alle individuen binnen de maatschappij in kaart worden gebracht en dus niet alleen voor de initiatiefnemers. De MKBA vindt zijn oorsprong in de economische (welvaarts)theorie. Basisidee is dat voorkeuren van individuen in de maatschappij leidend moeten zijn bij afwegingen in overheidsbeleid en dat deze voorkeuren in geld uit te drukken zijn.

Figuur B2.1. Wat is een MKBA?

Bron: LPBL

De MKBA systematiek in het sociaal domein volgt zoveel mogelijk de in Nederland gangbare OEI-methodiek. Deze methodiek is vanaf 1998 ontwikkeld in opdracht van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en het ministerie van Economische Zaken¹⁹. Onderstaand stappenplan is hierop geïnspireerd.

¹⁹ De kern van de methodiek is aanvankelijk vastgelegd in de zogeheten OEI-leidraad: Eijgenraam, Koopmans, *et. al.*, 2000: *Evaluatie van infrastructuurprojecten; leidraad voor kosten-batenanalyse, Deel I: Hoofdrapport & Deel II: Capita Selecta*. Gelijktijdig werd een aantal onderliggende deelstudies gepubliceerd. In latere jaren volgden meerdere aanvullingen op de leidraad.

Figuur B2.2. Stappenplan MKBA

Bron: LPBL o.b.v. OEI-leidraad

Bijlage II. De MKBA-EffectenArena

De MKBA-EffectenArena is een door LPBL en SEV ontwikkeld instrument²⁰, gericht op het gezamenlijk doordenken en doorleven van de essentie van een project. In een 2 à 3 uur durende workshop met projectleden en/of andere stakeholders worden de relaties tussen investeringen, maatregelen en effecten gezamenlijk uitgedacht en opgetekend op een A2-vel: de Arena. Dit stimuleert het blootleggen van de gedachtegang: hoe gaat deze interventie bepaalde effecten teweeg brengen? Het biedt daarmee de kans om de gedachtegang te delen en te toetsen: klopt de redenering, zijn de verwachtingen reëel? Wie investeert, wie profiteert? De MKBA-Arena vormt ook de eerste stap op weg naar een MKBA en neemt de betrokkenen mee in de gedachtegang die daarbij hoort.

In een of meer groepen van 3 tot 5 man/vrouw worden de volgende stappen doorlopen:

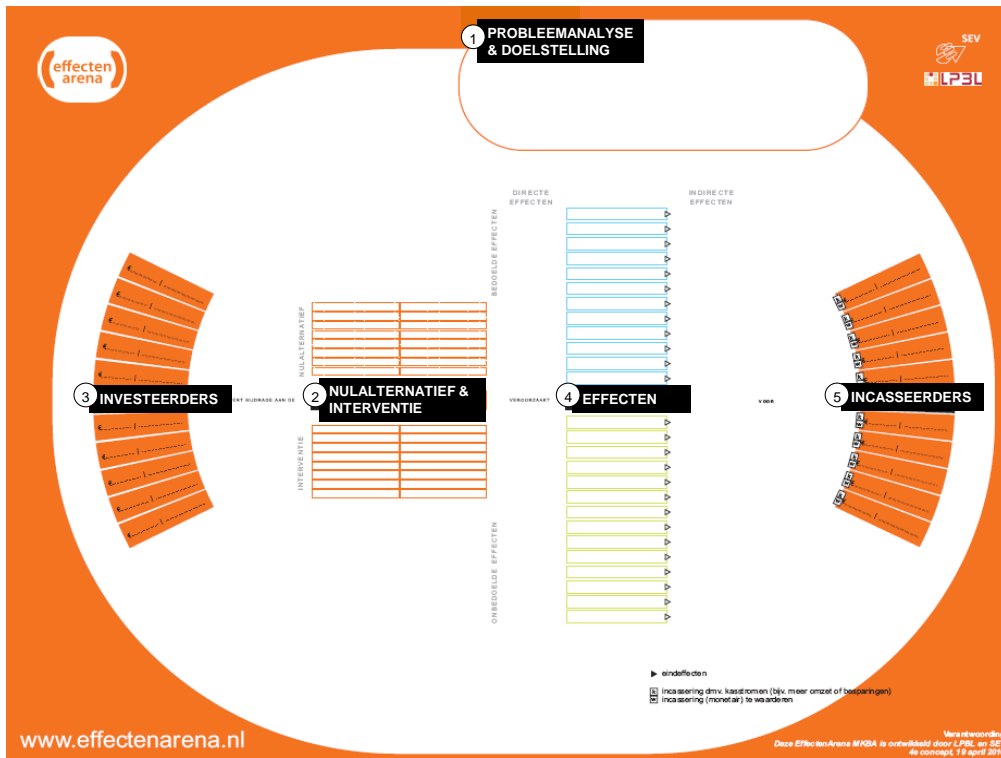
1. Beschrijven van de probleem- en doelstellingen van het project;
2. Expliciteren van het project en het referentiealternatief: wat zal er waarschijnlijk gebeuren als de investering niet plaatsvindt ;
3. Benoemen van de partijen die investeren in het project;
4. Identificeren van de directe en indirecte effecten van de interventie en het trekken van pijlen tussen project en effect. Met een onderscheid tussen bedoelde en onbedoelde effecten;
5. Benoemen van de partijen die baat hebben bij of last hebben van de effecten en deze door middel van pijlen koppelen aan de effecten.

De term *Arena* is niet voor niets gekozen. Het is wenselijk dat mensen met verschillende achtergronden deelnemen aan de sessies en gemengd in groepen zitten. Zo komen verschillen in visies en verwachtingen expliciet aan de orde. Daarbij wordt niet zelden intensief gediscussieerd. In de praktijk blijken mensen enthousiast over het instrument, omdat het:

- dwingt concreet te maken welke toegevoegde waarde het project heeft;
- expliciet maakt wie profiteert, hetgeen een aanleiding kan zijn af te spreken nieuwe partijen bij het project te betrekken;
- helpt om de MKBA een minder theoretische exercitie te maken en dichter bij het projectteam te brengen.

---

²⁰ Gebaseerd op de effectenarena van de SEV

Bron: LPBL en SEV

Bijlage III. Overzicht kengetallen, aantallen & prijzen

Risico's naar doelgroep

% Kans op betaalachterstanden

Gemiddeld Nederland	4%
Gemiddeld Utrecht	4%
Bijstandsgerechtigden	16%
Niet-minima	2%
Statushouders (1e halfjaar)	10%
Statushouders (na 1e halfjaar)	4%
Na afronding SHV (licht/gemotiveerd)	5%
Na afronding SHV (complex/ongemotiveerd)	50%

Bronnen

CBS: *Inkomensbeoordeling en financiële problemen*;
 CBS: *Inkomensbeoordeling en financiële problemen*; CBS: *HH met geregistreerde problematische schulden*
 CBS: *Inkomensbeoordeling en financiële problemen*; *huishoudens*
 CBS: *Inkomensbeoordeling en financiële problemen*; *huishoudens*
 LPBL: *quickscan schuldenproblematiek onder statushouders*
 KIS: *Wijkmonitor 2021, CBS Inkomensbeoordeling en financiële problemen huishoudens*
 SEO: *Duurzaamheid schuldentrajecten*; Breuer en IntraVal: *Passende nazorg en voorkomen van terugval schulden*
 SEO: *Duurzaamheid schuldentrajecten*; Breuer en IntraVal: *Passende nazorg en voorkomen van terugval schulden*

Model: van betalingsachterstand naar escalatie en regeling

Betalingsachterstanden: 317.000 huishoudens	
Aanmeldingen fin hulp: 86.201	27%
Schuldenregelingen: 20.471	24%

CBS
 NVVK ->>> als proxy voor escalatie van de betalingsachterstand naar schuldenproblematiek
 NVVK

Amsterdam

VEOA-meldingen tov schuldenaren	29%
Toelating WGS tov VEOA-meldingen	22%

CBS en gemeente Amsterdam
 gemeente Amsterdam

Overige kengetallen

aantal huisuitzettingen per jaar (2020)	3.000
aantal huisverlaten (2020)	1.600
hieruit volgt: escalatierisico	25%

Bronnen
 Sociale vraagstukken
 RVS: *herstel begint met een huis*

Utrecht: % hh met betalingsachterstanden	2%
Utrecht: % hh met andere schulden	4%
Utrecht: % HH dat zeer moeilijk rondkomt	5%

Utrechtmonitor: <https://www.utrecht-monitor.nl/economie-inkomen/werk-inkomen/schulden>
 Utrechtmonitor: <https://www.utrecht-monitor.nl/economie-inkomen/werk-inkomen/schulden>
 Utrechtmonitor: <https://www.utrecht-monitor.nl/economie-inkomen/werk-inkomen/schulden>

	SH	Nazorg SDV gemotiv. complex	Bijstand	Geen of EV	Totaal		
aantal in hhboekje	90	150	128	23	30	300	
aantal met effect 1e jaar	45	135	121	14	26	235	
aantal met effect NA 1e jaar	90	146	128	18	30	291	
aantal voorkomen betalingsachterstanden	5	16	6	7	4	1	25,0
aantal voorkomen prob schulden	4	17	6	9	4	1	25,4
aantal voorkomen sdv	1	4	2	2	1	0	6,3
aantal voorkomen escalaties	0,3	1,0	0,4	0,4	0,3	0,0	1,6
	0,2	1,1	0,4	0,6	0,3	0,0	1,6
	0,3	1,0	0,4	0,4	0,3	0,0	1,6
	0,2	1,1	0,4	0,6	0,3	0,0	1,6

Prijzen per jr

Ontzorgen statushouders (admin)	€ 500,00
Budgetbeheer	
betaald door gemeente	€ 500,00
betaald door deelnemer	€ 840,00
Geregelde betaling (admin)	€ 250,00
Bewindvoering (gedwongen)	€ 1.300,00
SDV-traject	€ 1.500,00
3-gesprek	€ 260,00